

ABRIL 2020 - N°5

AHIR I AVUI

APUNTS SOBRE UNA ACTIVITAT ININTERROMPUDA DEL 1877 AL COVID-19

TEXT DEL DR. SERGIO FUENTES MILÀ

#salaparesneverstops

El passat dia 14 de març, el govern d'Espanya decretava l'estat d'alarma i, conseqüentment, la limitació de la llibertat de circulació dels ciutadans i la suspensió de l'apertura al públic dels locals comercials, culturals i d'oci. Així com la resta de galeries d'art, la Sala Parés va tancar les seves portes a l'espera de l'estabilització de la situació i la superació de la crisi del coronavirus. Però la seva clausura temporal no ha impedit, en cap cas, la continuïtat de la seva activitat. La galeria sempre ha defensat i defensa l'art com a experiència, però les circumstàncies i el desig de continuar oferint a la ciutadania, col·leccionistes i clients les millors propostes, han obligat a readaptar formats i línies d'actuació. La nova activitat (des del confinament) és encara més sacrificada i es situa més enllà de l'àmbit comercial. El compromís d'apostar per la cultura rau intacte i en aquests temps incerts és manté més fort que mai.

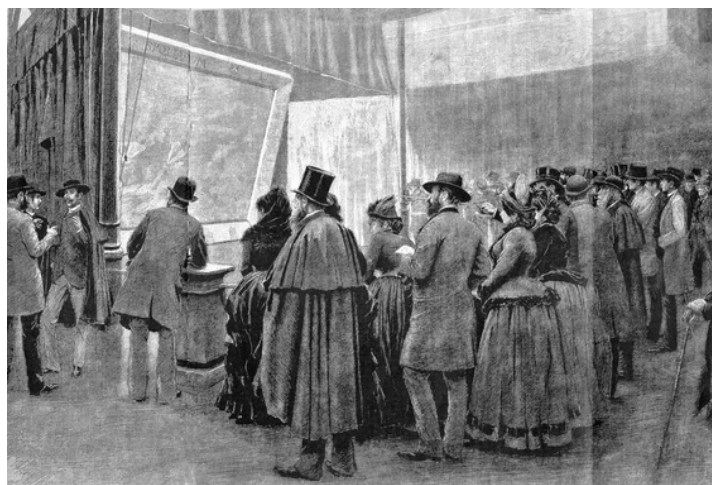
Tal situació ens porta a reflexionar i mirar cap el passat. Sempre és un exercici necessari. La història de la galeria, amb una trajectòria ininterrompuda de 143 anys, ens demostra que la Sala Parés, la degana de les galeries a Espanya (inaugurada com a tal el 1877, tot i que amb una tradició empresarial des de 1840), tot i les circumstàncies i els moments històrics complexos, sempre ha romàs activa. Ni epidèmies ni tan sols conflictes bèl·lics han suposat el tancament o l'aturada total de la seva labor.

DEL CÒLERA DE 1884-1886 A LA GRIP "ESPANYOLA" DE 1918

Si bé es cert que existeixen pocs precedents a la pandèmia del covid-19, la història de la Sala Parés ens explica que la galeria també va conviure amb altres dues grans epidèmies que varen arrasar tota la península. La primera d'elles va ser la quarta i major crisi de còlera que va patir Espanya al segle XIX (la zona de llevant va ser la més castigada). Barcelona va ser una de les ciutats amb més morts a causa de dita epidèmia, esdevinguda entre 1884 i 1886.

El mes de gener de 1884, la galeria inaugurava el seu nou i ampli espai al nombre 5 del carrer Petritxol amb la Primera Exposició Extraordinària de Belles Arts.[1] Després de l'èxit d'aquest esdeveniment ciutadà que va revitalitzar l'ambient artístic de la ciutat, la modernitzada Sala Parés va continuar oferint mostres setmanals, tot i que algunes d'elles es van veure perjudicades puntualment pel començament del brot de l'epidèmia del còlera. Aleshores, i també al llarg de 1885, es van combinar les exposicions amb concerts i tómboles benèfiques tant per a l'emergència com per a altres casos de necessitat com, per exemple, el desastre provocat pel terratrèmol a Andalusia el mes de desembre de 1884.

[1] FUENTES MILÀ, S., *Salons a Can Parés (1884-1930)*. Catàleg d'exposició (14 desembre 2019 - 25 febrer 2020), Barcelona, Ed. Establiments Maragall S.A., 2019.

Josep Lluís Pellicer, *El públic de la Sala Parés admirant el Spoliarium de Luna y Novicio*, 1886.

El 14 de gener de 1886 s'obria al públic la mostra exclusiva del cèlebre quadre *Spoliarium* del filipí Juan Luna y Novicio (1857-1899), artista format a l'Academia de Dibujo y Pintura de Manila i a la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando de Madrid i seguidor de la pintura d'Eduardo Rosales. Va ser, sense cap dubte, una de les exposicions més concorregudes de tota la història de la galeria, tot i la crisi sanitària que patia el país i, sobretot, la ciutat de Barcelona en aquell moment. L'obra (de 4,2 per 7,6 metres) havia estat exposada prèviament a l'Exposición Nacional de Bellas Artes de Madrid el 1884, rebent una bona acollida per la crítica i aconseguint una medalla de primera classe.[2] Dos anys més tard era presentada a Barcelona, a la galeria de Petritxol juntament a altres teles de Luna. La cua de visitants arribava a La Rambla, i per il·luminar el gran quadre es va instal·lar una bateria de llums supletòria. Tal com es recull a les cròniques de l'època, les multituds desfilaven interminablement davant el *Spoliarium*, que ocupava el centre de la sala gran. Fins i tot, *La Vanguardia* va oferir als seus lectors una làmina amb la reproducció de l'obra.

Juan Luna y Novicio. *Spoliarium*, 1884, oli sobre tela, 4,2 x 7,6 m.

[2] Aquesta obra va ser adquirida per la Diputació de Barcelona durant la seva exposició a la Sala Parés i, dècades després, va ser donada pel dictador Francisco Franco a Filipines. Actualment s'exposa al Museu Nacional de Filipines.

Però, immediatament d'aquell capítol gloriós de la història de la Parés, la sala es va veure obligada a tancar les seves portes durant algunes setmanes degut a un nou creixement de l'epidèmia. No obstant, tot i la clausura, la galeria preparava un gran retorn: la celebració d'una col·lectiva extraordinària que pretenia revifar l'ambient artístic rere la duresa del còlera. Així el dia 11 de març s'inaugurava la mostra on participaven alguns habituals com Modest Urgell, Francesc Masriera, Enric Clarasó, Eliseu Meifrén, Dionís Baixeras, Joan Llimona o Josep Maria Marqués entre altres.[3] Les obres exhibides ascendien a un total de cent trenta pintures i dibuixos i unes vint-i-dos escultures. Segons apunten les crítiques de l'època, el resultat comercial va ser molt positiu i el nombre de visitants molt notable. Després, l'activitat de la Sala Parés va continuar amb total normalitat, destacant exposicions com la individual d'Antoni Fabrés del mes de maig i la de Baldomer Galofre ja a la tardor.

Altre cas va ser el de 1918 i l'encara més devastadora grip "espanyola". Tres anys d'epidèmia van deixar més de 186.000 defuncions a Espanya. Barcelona va ser una de les capitals amb més afeccions i morts, arribant en ocasions al col·lapse pel que fa a la gestió de la pandèmia amb rebrots dramàtics. De fet, l'alcalde de la ciutat, Manuel Morales, va sol·licitar a l'exèrcit la seva ajuda per poder transportar i enterrar els cadàvers. La situació va afectar, com no podia ser d'altra manera, l'esdevenir de la galeria i l'assistència de públic. També, eren hores baixes per la sala la qual, ancorada al passat, cada cop quedava més al marge dels circuits artístics moderns. No obstant, les exposicions es succeïen i no hem localitzat tancaments significatius i de llarga durada degut a la grip "espanyola". En aquest cas i d'algun mode, la presència de la pandèmia va afectar a part de la programació expositiva. D'aquesta manera, hem de destacar dues mostres rellevants relacionades amb la crisi sanitària.

La primera va tenir lloc del 14 al 31 de desembre de 1918. Estava dedicada al pintor i dibuixant Joan Grau i Miró (1883-1918), mort per la grip al mes d'octubre. Grau era un personatge molt estimat a la vida artística barcelonina, especialment dins del cercle de la galeria. Així ho demostren les contínues exposicions a la sala des de 1912.[4] Considerat com un dels millors caricaturistes del moment, publicava els seus dibuixos a *La Veu de Catalunya*, i a revistes com *Cu-cut!*, *La Tralla* o *En Patufet*, i el 1916 havia fundat el Saló d'Humoristes. A mode de curiositat, apuntem que Grau i Miró va ser pare d'Emili Grau Sala (1911-1975) i avi de Julián Grau Santos (1937), ambdós pintors de la Sala Parés dècades després. L'exposició va ser coorganitzada entre la galeria i el Reial Cercle Artístic i el benefici de la venda d'obres va ser destinat a la vídua i la família de l'artista.
[5]

[3] MARAGALL, J-A., *Història de la Sala Parés*, Barcelona, Selecta, 1975, p. 37.

[4] Joan Grau i Miró va realitzar diverses exposicions individuals a la Sala Parés. Entre elles destaquen les següents: març de 1912, març de 1913, abril de 1914 i abril de 1917.

[5] *La Vanguardia*, 29 d'octubre de 1918, p. 10.

Un any després, passada l'exposició d'una nova sèrie de Jardines de España de Santiago Rusiñol (1861-1931) el mes de gener de 1919, la primera individual de Josep Maria Vidal-Quadras (1891-1977) a l'abril-maig i altres mostres menors, la galeria tornava al dol. En aquest cas per homenatjar la pintora Lluïsa Vidal (1876-1918), qui havia mort també a causa de la grip "espanyola" al pic que va patir Barcelona l'octubre de 1918. L'artista sempre havia format part del cercle de pintors de la Sala Parés, on presentava obres des de 1898.[6] L'exposició pòstuma va ser coorganitzada juntament amb la família Vidal.

Joan Baptista Parés
a la galeria. 1918.

ESTIU DE 1925: TANCAMENT PER TRASPÀS

Tal com apuntàvem, a partir de 1915 el model de negoci de Joan Baptista Parés (1847-1926) va anar quedant al marge del circuit artístic barceloní. La llarga llista de fracassos comercials i inèrcies antiquades de la galeria van precipitar el final del seu projecte. L'abandonament progressiu per part dels artistes, els col·leccionistes i, conseqüentment, el públic, va acabar llastrant el prestigi i la vida de la sala. Els artistes ja no assistien amb regularitat ni formaven part del dia a dia de la galeria. Només pintors com Modest Urgell, Santiago Rusiñol o Carlos Vázquez, entre d'altres, van mostrar la seva fidelitat, segurament per inèrcia, generació i amistat. A més, la irrupció de les avantguardes a Barcelona i l'apertura de noves galeries amb propostes diferents i més modernes vinculades a l'àmbit internacional, van ser alguns dels detonants del final de l'etapa Parés. Igualment, la poca relació amb el Noucentisme i la decisió de no exposar pràcticament artistes d'aquell moviment, és un altre aspecte a tenir en compte. Finalment, el desànim, l'avançada edat i la indiferència creixent del senyor Parés van conduir a la decisió de clausura de la sala l'estiu del 1925.

[6] Algunes de les exposicions celebrades a la Sala Parés on Lluïsa Vidal va participar foren: març de 1900, octubre de 1903, març de 1906, maig de 1909, abril de 1910, juny de 1914 i l'exposició homenatge a la pintora Pepita Teixidor (1865-1914) l'octubre de 1916, entre d'altres.

Joan Baptista Parés i Joan Anton Maragall el 1926, un any després del traspàs de la galeria.
El senyor Parés va morir mesos després.

La galeria va romandre tancada durant dos mesos. Però com ja avançàvem, allò que molts pensaven que seria un tancament definitiu, es va convertir en un parèntesi fins la seva reobertura. A finals del mes de juliol de 1925, Joan Baptista Parés traspassava el negoci a Joan Anton Maragall i Noble (1903-1993) i al seu germà Raimon (1905-1967) a canvi de vint-i-cinc mil pessetes. Del mes d'agost a setembre, la sala va ser renovada en la seva totalitat. L'objectiu va ser mantenir l'essència i el prestigi de l'espai vuitcentista però actualitzar-ho als nous temps. L'entrada va ser ampliada, dignificada i es va dissenyar un nou sistema de *velariums* per la claraboia central, aleshores en un estat lamentable. També es van reentapissar les parets, es va repintar tot, es va instal·lar una nova il·luminació, així com un nou sistema per penjar i presentar els quadres. Les oficines que en aquella època estaven al nombre 3 de Petritxol es van reformar per complet i es va dissenyar una compartimentació amb cortinatges per la sala principal amb l'objectiu de crear diversos espais expositius.

Exposició inaugural de la Sala Parés després del traspàs i les reformes de l'estiu de 1925.

La reobertura va tenir lloc el 3 d'octubre de 1925, en un acte que va acollir tota la intel·lectualitat i actors de la vida artística barcelonina. Josep Maria Junoy des de les pàgines de *La Veu de Catalunya* definia l'inici de l'etapa Maragall com el començament "d'una nova vida", i prossegueix: "Tota augusta de tradició com apreixia en els darrers temps, la Sala Parés havia estat escenari d'inquietuds i de novetats i d'atreuiments. Ara tornarà a ésser-ho. Els Establiments Maragall, en instal·lar-s'hi, aspiren a aconseguir la més bella i humana de les fusions: la de l'antic i del nou, la de la tradició i la modernitat. Aquesta fusió de la modernitat i de la tradició és tot un programa".[7] En definitiva, el breu lapse de temps que va durar el tancament va servir per retornar l'esplendor a la galeria, la qual va reobrir amb un model de negoci absolutament diferent i modern, que importava de galeries estrangeres noves maneres de generar, cuidar i alimentar la relació entre galerista i artistes, així com noves estratègies de màrqueting i atracció de públics.[8]

CLAUSURA I ACTIVITAT DURANT LA GUERRA CIVIL (1936-1939)

L'alçament militar del 18 de juliol de 1936 va acabar amb totes les activitats artístiques del país. S'iniciava una cruent guerra civil a Espanya que va finalitzar el primer d'abril de 1939 amb la victòria del bàndol nacional i la imposició de la dictadura del general Franco. El dramàtic període de tres anys que va durar el conflicte bèl·lic va afectar el dinamisme del projecte Maragall a la Sala Parés. La tensió i el perill van obligar a tancar les portes de la galeria, com les de la resta de sales d'Espanya.

No obstant, la Sala Parés va continuar amb la seva activitat traient partit de la situació i va desenvolupar una estratègia d'internacionalització sense precedents a la seva història. Joan Anton Maragall va haver d'exiliar-se a Londres a finals del mes d'agost de 1936. La capital anglesa va servir-li per donar a conèixer algunes de les propostes artístiques dels creadors vinculats a la galeria. Maragall, connectat amb la colònia espanyola, va associar la Sala Parés com a marca amb algunes de les sales de major prestigi de Londres. Això l'ajudà a assegurar el negoci en temps de crisi, a més d'internacionalitzar les firmes que representava. L'organització d'exposicions per adquirir visibilitat va convertir-se en el principal objectiu i, després de diverses negociacions, va culminar amb la primera mostra la qual va obrir camí per celebrar-ne moltes més, totes elles amb molt bona acceptació i nombre de vendes destacables. L'exposició inicial va ser acollida per The Leicester Galleries a finals del mes d'octubre de 1936. La mostra va consistir en la selecció d'obres de dotze artistes habituals de la Sala Parés, entre els quals van sobresortir principalment, Joaquim Mir i Pere Pruna.

[7] JUNOY, J-M., "Les Idees i les Imatges", *La Veu de Catalunya*, 13 d'octubre de 1925, p. 5.

[8] FUENTES MILÀ, S., MEMÒRIA. 140 anys. Catàleg d'exposició (5 desembre 2017 - 13 febrer 2018), Barcelona, Ed. Establiments Maragall S.A., 2017.

El primer encarnava un dels artistes més consagrats i rentables dels primers anys de l'etapa Maragall, mentre que el segon, establert a París, era una figura ja coneguda a Londres i es presentava com un dels últims fitxatges de la sala barcelonina.

La bona acollida va motivar projectes similars. El primer va ser l'exposició a Brook Street Galleries als mesos de gener i febrer de 1937, on es van presentar obres de Picasso, Fortuny, Mir, Vayreda i altres artistes que mantenien l'exclusivitat amb la Sala Parés. La segona va ser acollida a la Little Gallery de Worthing el mes de febrer del mateix any, amb obres de Pruna i Francesc Domingo, entre d'altres. Durant els mesos de maig i juny la Beaux Arts Gallery de Londres va celebrar una monogràfica de Pere Pruna i altra de Grau Sala al mateix espai. Arran d'aquestes es van realitzar d'altres com la del Priestley Hall a Leeds o la de The Johnson Gallery, de nou a la capital anglesa. Totes les mostres van traduir-se en nombroses vendes. A més, el benefici resultant va ascendir degut a la bona relació que es va establir amb Christie's, on es van subhastar moltes obres que arribaven de la Sala Parés, tant d'art contemporani com antic.

Després de tota aquesta sèrie d'operacions que es van allargar fins l'estiu de 1937, Joan Anton Maragall va aconseguir, gràcies a la intermediació de Francesc Cambó, connectar amb el nucli important de col·leccionistes i personalitats de Buenos Aires. Això el va portar a viatjar a la capital argentina per organitzar una nova exposició d'artistes de la Sala Parés titulada "Diez Artistas Catalanes", mostra de cinquanta obres, patrocinada per Amigos del Arte i inaugurada a finals d'octubre del mateix any. Tot i ser l'exposició principal de la galeria a la Ciutat del Plata, Joan Anton Maragall va executar dos projectes més: la monogràfica de Joan Colom i la individual d'Emili Grau Sala. Ambdues es van celebrar a la Galería Müller i van gaudir de gran reconeixement, tant per la cobertura mediàtica a premsa i revistes especialitzades, com pel resultat comercial, en gran part, explicat per la participació activa de la colònia espanyola a l'Argentina.

Mentrestant, a Barcelona, la galeria estava tancada i així va romandre al llarg de tot el conflicte, tot i que la seva activitat local tampoc va cessar per complet. Malgrat l'absència de públic, Raimon i Helena Maragall, van continuar realitzant des de la galeria operacions destinades a col·leccionistes locals (pocs) que van continuar adquirint art. Es tractava de vendes de caràcter privat amb l'objectiu de donar sortida al fons de la galeria que no havia estat enviat a Londres o Buenos Aires i així mantenir l'empresa també des de la seu.

A mode de curiositat i fruit del tens ambient polític que es començava a viure a la capital catalana posteriorment a l'alçament, val la pena mencionar l'única exposició que es va celebrar a la Sala Parés durant el conflicte. Va tenir lloc del 31 d'octubre al 15 de novembre de 1936 i, en aquell període, les portes es van tornar a obrir, tot i que va ser per imposició i pressions polítiques.[9] La mostra en qüestió va ser una individual de l'artista argentí Gustavo Cochet (1894-1979), militant de la Federación Anarquista Ibérica. Cochet va arribar a Barcelona cap el 1915 i va realitzar la seva primera exposició a les Galeries Dalmau (1919). Després de diversos viatges per l'Argentina i París, va retornar a la Ciutat Comtal amb la seva família el 1934 i va treballar a la CNT pel govern de la Segona República.[10] Tot això explica l'exposició (imposada) a la Sala Parés pocs mesos després de l'esclat de la guerra, mostra organitzada per la CNT i la Federación Local de Grupos Anarquistas. Es tractava d'una antològica que reunia obres de Cochet dels seus últims vint-i-cinc anys de producció, essent considerada "la més important que fins aleshores havia celebrat aquest artista".[11] Els noranta quadres van distribuir-se a les dues sales de la galeria i, des de la premsa, es feia una crida als amants de l'art de la ciutat, especialment als "camarades antifeixistes".[12]

Inauguració de l'exposició de Gustavo Cochet a la Sala Parés, 31 d'octubre de 1936.
[*La Vanguardia*, 3 de novembre de 1936, p. 4].

[9] MARAGALL, J-A., *Opus cit.*, p. 273.

[10] Durant el conflicte, Cochet va ser militant de les files llibertàries. El 1939, després de la victòria del bàndol nacional, va tornar a l'Argentina. Allà va ser professor a l'escola d'Artes Plàstiques de Santa Fe i professor de dibuix a la Facultat d'Arquitectura de la Universidad de Rosario, fins que als anys cinquanta va traslladar-se a Funes fins la seva mort el 1979.

[11] "Arte y Artistas. Exposición de Gustavo Cochet", *La Vanguardia*, 4 de novembre de 1936, p. 3.

[12] "Arte y Artistas. Exposición de Gustavo Cochet", *La Vanguardia*, 31 d'octubre de 1936, p. 8.

Després del seu exili a Londres i l'Argentina, Joan Anton Maragall va tornar a Espanya i es va incorporar a l'equip d'Eugeni d'Ors al Servicio Nacional de Bellas Artes per participar en projectes com la Biennal de Venècia de 1938, la mostra d'Arte Sacro de Vitòria (1939-1940) i el desenvolupament del Patronato del Museo Nacional del Prado i de la Junta de Museus de Barcelona. Paral·lelament, pel que a la Sala Parés es refereix, Maragall juntament al seu germà Raimon van començar a preparar la reobertura pel mes d'octubre de 1939. A partir d'aquesta nova etapa, la galeria va replantejar el format de les seves exposicions, ja que aquestes passarien a tenir una durada més llarga i apostarien, principalment, per artistes que havien triomfat també a l'estranger.

El resultat de les fórmules d'internacionalització dels artistes derivades de l'exili i la necessitat, van obrir un camí de llarg recorregut que la Sala Parés va desenvolupar durant dècades a partir de 1939.[13] L'organització d'exposicions a l'estranger es va convertir en un dels complements destacats de la sala i va servir també per l'exportació d'art català arreu del món, en un moment previ a la globalització del mercat artístic.

* * * * *

A mode de conclusió i malgrat la distància entre els episodis recollits en aquest text i la diferència entre els contextos que expliquen cadascun d'ells, hem presentat alguns dels casos més importants que van impulsar, per un o altre motiu, el tancament de la galeria de Petritxol. No obstant, tal i com desenvolupem, la història mostra que cap d'ells, ni epidèmies ni tan sols conflictes bèl·lics, van suposar l'aturada total de la Sala Parés. Sempre va romandre activa i, inclús, va descobrir nous mecanismes i plataformes per continuar desenvolupant la seva labor cultural i comercial. La crisi del covid-19 que vivim el 2020 tampoc ha impedit el seu desenvolupament. La galeria continua activa tant en la venda d'obres d'art com en l'oferta de continguts que arriben directes del carrer Petritxol a casa dels clients i públic. En definitiva, Sala Parés *never stops*.

Sergio Fuentes Milà
Dr. en Història de l'Art

[13] Alguns dels exemples d'aquesta nova activitat iniciada durant la Guerra Civil espanyola que han de mencionar-se són: les exposicions celebrades a Caracas i Montevideo (temporada 1948-1949), la presència cada vegada més constant a Madrid, i altres mostres a Bilbao, París, San Sebastià, Londres, etc.